

## Справа “Сільяден проти Франції” (Siliadin v. France)

У рішенні, ухваленому 26 липня 2005 року у справі “Сільяден проти Франції”, Суд постановив, що

- було порушено ст. 4 Конвенції стосовно заборони утримання людини в підневільному стані та примусової чи обов’язкової праці.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявниці 26 209 євро на відшкодування судових витрат.

### **Обставини справи**

Заявниця, Сіва-Акофа Сільяден, є громадянкою Того, народилась 1978 року і проживає у Парижі.

У січні 1994 року заявниця разом зі своєю родичкою пані Д., громадянкою Франції тогоської національності, прибули до Франції з Того. Пані Д. зобов’язалася перед батьком заявниці владнати питання з її іміграційним статусом та навчанням у Франції. Натомість п. Сільяден повинна була виконувати для п. Д. домашню роботу, аби компенсувати вартість авіаквитка. Відтак заявниця стала неоплачуваною служницею у домі панів Д., які тримали в себе її паспорт.

У жовтні 1994 року п. Д. “позичила” заявницю своїм друзям – подружжю Б. – для виконання рутинної домашньої роботи та для догляду за їхніми дітьми. Передбачалось, що п. Сільяден залишатиметься у домі панів Б. лише упродовж кількох днів і повернеться після того, як пані Б. народить дитину. Втім після народження дитини пані Б. вирішила залишити заявницю у своєму домі й надалі. Заявниця стала, по суті, робітницею для будь-якої хатньої роботи, працюючи від сьомої ранку до десятої вечора без вихідних. Лише за спеціальним дозволом п. Сільяден могла ходити у неділю до церкви на відправу. Заявниця спала у дитячій кімнаті на матрасі, носила старий одяг. Господарі жодного разу їй не заплатили за роботу. Лише один чи два рази вона отримала 500 франків (приблизно 76 євро) від матері пані Б.

У липні 1998 року заявниця поскаржилась на своє становище сусідці, а та – зі свого боку – повідомила Комітет проти сучасних форм рабства про долю п. Сільяден. Представники останнього звернулись із заявою до прокуратури. Проти подружжя Б. було порушено кримінальну справу. Їх звинуватили у незаконному отриманні неоплачуваних або недостатньо оплачуваних послуг від особи, котра перебуває у залежному чи незахищеному стані, а також у триманні такої особи в умовах, несумісних із людською гідністю.

Суд першої інстанції визнав панів Б. винними у вчиненні зазначених злочинів і призначив кожному з них, окрім іншого, покарання у вигляді позбавлення волі строком на 12 місяців з відкладенням терміну виконання частини цього покарання. Втім апеляційний суд ухвалив у цій справі виправдальний вирок. Касаційний суд повернув справу на новий апеляційний розгляд, внаслідок якого підсудних було засуджено до сплати на користь заявниці штрафу у розмірі 15 245 євро.

У жовтні 2003 року суд з трудових справ зобов’язав панів Б. сплатити заявниці 31 238 євро як відшкодування заборгованої їй заробітної плати.

### **Зміст рішення Суду**

Посилаючись на ст. 4 Конвенції, заявниця стверджувала, що законодавство Франції не забезпечило їй достатнього й ефективного захисту від перебування у “підневільному стані” або принаймні від “примусової та обов’язкової” праці, яку вона змушена була виконувати, що по суті означало для неї бути домашньою рабинею.

Суд відзначив, що ст. 4 Конвенції гарантує одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства, які покладені в основу Ради Європи. Власне дотримання цієї статті означає не стільки обов’язок з боку держави не вчиняти активних дій на її порушення, скільки зобов’язання вжити належних активних заходів, зокрема забезпечити прийняття та

ефективне застосування законодавчих положень, які б визнавали караними злочинами ті дії, що порушують ст. 4 Конвенції.

Суд зауважив, що існує чимало міжнародно-правових угод, окрім Конвенції, спрямованих на захист людини від рабства, підневільного стану та примусової чи обов'язкової праці. Суд зачитував рішення Парламентської Асамблеї Ради Європи, в якому, зокрема, наголошувалось, що попри те, що рабство було скасовано 150 років тому, у Європі від “домашнього рабства” продовжують потерпати тисячі людей, більшість з яких жінки. Виходячи із сучасних стандартів і тенденцій у цій сфері, Суд дійшов висновку, що держави мали обов'язок криміналізувати та карати будь-яке діяння, спрямоване на утримання людини у становищі, яке є несумісним із вимогами ст. 4 Конвенції.

Аби належно кваліфікувати становище, в якому перебувала п. Сільяден, Суд відзначив, що упродовж років вона працювала на панів Б. безоплатно, без перепочинку і всупереч власній волі. Заявниця, яка на той час була підлітком, незаконно перебувала у чужій країні та боялася бути заарештованою поліцією. Пани Б. підживлювали цей страх, хоча й обіцяли, що з часом її становище буде легалізовано.

З огляду на зазначене, Суд дійшов висновку про те, що п. Сільяден щонайменше було змушено до виконання обов'язкової праці у сенсі ст. 4 Конвенції.

Суд також мав визначити, чи перебувала заявниця у рабстві чи підневільному стані.

Щодо питання про рабство Суд відзначив, що хоча заявницю й було позбавлено особистої автономії, однак не було доказів, які б вказували на те, що вона перебувала у рабстві у класичному значенні цього слова. Адже пани Б. не здійснювали щодо заявниці звичайні права власності, які могли б звести її становище до положення речі. Тому Суд дійшов висновку про те, що немає підстав вважати, що заявницю утримували в рабстві у традиційному значенні цього поняття.

Роз'яснюючи поняття “підневільний стан”, Суд вказав, що його можна розуміти як таке, що охоплює виконання роботи під тиском. Для заявниці це поняття споріднене із поняттям рабства. У зв'язку з цим Суд вказав, що для заявниці примусова праця тривала упродовж 15 годин щодня без вихідних. Прибувши разом зі своєю родичкою до Франції, заявниця не передбачала і не погоджувалась на виконання роботи для панів Б. Як неповнолітня, вона перебувала у незахищеному стані. Вона не мала жодних засобів до існування, окрім тих, які їй надавали у домі панів Б. Її було цілком ізольовано, її притулком була дитяча кімната.

П. Сільяден цілковито залежала від милості своїх господарів. Документи заявниці знаходились у панів Б., а їй було обіцяно, що питання з її іміграційним статусом скоро владнається. Однак цього так і не сталося. Також у п. Сільяден не було ані вільного часу, ані свободи пересування з огляду на її страх бути затриманою поліцією. До того ж її не влаштували до школи, як було обіцяно її батькові. За таких обставин заявниця вже не могла сподіватися, що її становище якось поліпшиться.

Зважаючи на викладене, Суд дійшов висновку, що заявницю утримували у “підневільному стані” у сенсі ст. 4 Конвенції.

Отож, Суд мав визначити, чи законодавство Франції надавало заявниці достатній захист у світлі позитивних зобов'язань держави відповідно до ст. 4 Конвенції. У зв'язку з цим Суд зачитував положення із Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1523 (2001), в якій висловлюється жаль з приводу того, що “жодна із держав-учасниць Ради Європи виразно не заборонила домашнє рабство у своєму кримінальному законодавстві”. Законодавство Франції також не передбачало таких злочинів, як рабство чи перебування у підневільному стані.

Суд зауважив, що хоча проти панів Б. і було порушено кримінальну справу, зрештою їх було покарано не на підставі положень кримінального законодавства. Суд відзначив, що скаргу прокуратури на виправдальний вирок апеляційного суду стосовно панів Б. було подано лише у зв'язку з цивільними аспектами справи. Виправдальний вирок, по суті, не оскаржувався. Відтак панів Б. було виправдано відповідно до положень кримінального

законодавства. Суд також звернув увагу на оприлюднену у 2001 році доповідь Об'єднаного комітету Національної Асамблеї Франції з питань сучасних форм рабства. У доповіді, зокрема, вказувалось, що відповідні положення Кримінального кодексу Франції (ті, за якими було порушено кримінальну справу щодо панів Б.) тлумачились різними судами дуже неоднаково.

З огляду на зазначене, Суд дійшов висновку про те, що кримінальне законодавство Франції, чинне на час подій у даній справі, не забезпечило заявниці конкретного й ефективного захисту проти діянь, від яких вона потерпіла.

Суд наголосив, що підвищення рівня стандартів у сфері захисту прав людини та фундаментальних свобод неминуче вимагає від держав проявляти жорсткішу вимогливість в оцінці діянь, які можуть порушувати ці права і свободи як фундаментальні цінності демократичних суспільств.

Відтак Суд постановив, що держава не виконила своїх позитивних зобов'язань відповідно до ст. 4 Конвенції.

*Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.*